

Postup školy při výskytu šikany

Šikana je chování, vykazující tyto znaky:

- je cílené vůči jedinci nebo skupině žáků (oběti)
- jeho záměrem je oběti ohrozit, ponížít či zastrašit
- je obvykle opakované, často dlouhodobé
- existuje jedinec či skupina, jímž přináší prospěch nebo uspokojení (agresoři)
- oběť se neumí bránit a dlouhodobě trpí

Šikanou nemusí být:

- jednorázová rvačka
- vyčlenění dítěte z kolektivu, pokud není motivováno snahou ublížit či pobavit se na jeho úkor

Základní formy:

- **fyzická šikana** – bití, vydírání, loupeže, poškozování věcí, sexuální násilí,
- **psychická šikana** – nadávky, pomluvy, vyhrožování, zesměšňování
- **kombinovaná** – kombinace obou předchozích forem

Stadia šikany:

První stadium: Zrod ostrakismu

Jde o mírné, převážně psychické formy násilí, kdy se okrajový člen skupiny necítí dobře. Je neoblíben a není uznáván. Ostatní ho více či méně odmítají, nebaví se s ním, pomlouvají ho, dělají na jeho účet „drobné“ legrácky apod. Tato situace již obsahuje riziko dalšího negativního vývoje.

Druhé stadium: Fyzická agrese a přitvrzování manipulace

V zátěžových situacích, kdy ve skupině stoupá napětí, začnou ostrakizovaní žáci sloužit jako hromosvod. Spolužáci si na nich odregovávají nepříjemné pocity. Manipulace se přitvrzuje a objevuje se zprvu ponejvíce subtilní fyzická agrese. Stupňování agrese může být dáno také neřešením předchozí situace.

Třetí stadium (klíčový moment): Vytvoření jádra

Vytváří se skupina agresorů. Ti začínají spolupracovat a šikanovat nejhodnější objekty. V počátku se stávají jejich oběťmi ti, kteří jsou už osvědčeným objektem ostrakizování. Třída ví, o koho jde. Jde o žáky, kteří jsou v hierarchii nejnižší, tedy ti „slabí“. Svým způsobem platí „raději on, než já“.

Čtvrté stadium: Většina přijímá normy

Normy agresorů jsou přijaty většinou a stanou se nepsaným zákonem. V této době získává neformální tlak ke konformitě novou dynamiku a málokdo se mu dokáže postavit. Platí „Buď jsi s námi, nebo proti nám.“

Páté stadium: Totalita neboli dokonalá šikana

Násilí jako normu přijímají všichni členové třídy. Šikanování se stává skupinovým programem. Žáci jsou rozděleni na dvě sorty lidí. Jedni mají všechna práva, ti druzí nemají práva žádná.

Přímé a nepřímé varovné signály šikanování

Přímé varovné signály šikanování mohou být např.:

- posměšné poznámky na adresu žáka, pokořující přezdívka, nadávky, ponižování, hrubé žerty na jeho účet,
- kritika žáka, výtky na jeho adresu, zejména pronášené nepřátelským až nenávislným, nebo pohrdavým tónem,
- nátlak na žáka, aby dával věcné nebo peněžní dary šikanujícímu nebo za něj platil,
- příkazy, které žák dostává od jiných spolužáků, zejména pronášené panovačným tónem,
- skutečnost, že se žák podřizuje ponižujícím a panovačným příkazům spolužáků,
- nátlak na žáka k vykonávání nemorálních až trestných činů či k nucení spoluúčasti na nich,
- strkání, rány, kopání, které třeba nejsou zvláště silné, ale je nápadné, že je oběť neoplácí,
- rvačky, v nichž jeden z účastníků je zřetelně slabší a snaží se uniknout,
- žák se snaží bránit cestou zvýšené agrese, podrážděnosti, odmlouvání učitelům apod.

Nepřímé varovné signály šikanování mohou být např.:

- žák je o přestávkách často osamocený, ostatní o něj nejeví zájem, nemá kamarády,
- při týmových akcích bývá jedinec volen do skupiny mezi posledními,
- při přestávkách vyhledává blízkost učitelů,
- má-li žák promluvit před ostatními, je nejistý, ustrašený,
- působí smutně, nešťastně, stísněně, mívá blízko k pláči,
- stává se uzavřeným,
- jeho školní prospěch se někdy náhle a nevysvětlitelně zhoršuje,
- jeho věci jsou poškozené nebo znečištěné, případně rozházené,
- zašpiněný nebo poškozený oděv,
- stále postrádá nějaké své věci,
- odmítá vysvětlit poškození a ztráty věcí nebo používá nepravděpodobné výmluvy,
- mění svoji pravidelnou cestu do školy a ze školy,
- začíná vyhledávat důvody pro absenci ve škole,
- odřeniny, modřiny, škrábance nebo řezné rány, které nedovede uspokojivě vysvětlit.

POZN: (Zejména je třeba věnovat pozornost mladším žákům nově zařazeným do kolektivu, neboť konflikty v době adaptace nových žáků nejsou vzácností!)

Rodiče žáků by si měli všimnout především těchto možných signálů šikanování:

- za dítětem nepřicházejí domů spolužáci nebo jiní kamarádi,
- dítě nemá kamaráda, s nímž by trávil volný čas, s nímž by si telefonovalo apod.

- dítě není zváno na návštěvu k jiným dětem,
- nechce jít do školy (zvláště když dříve mělo dítě školu rádo). Dítě odkládá odchod z domova, případně je na něm možno pozorovat i strach,
- ztráta chuti k jídlu,
- dítě nechodí do školy a ze školy nejkratší cestou, případně střídá různé cesty, prosí o dovoz či odvoz autem,
- usíná s pláčem, má neklidný spánek, křičí ze snu, např. "Nechte mě!",
- dítě ztrácí zájem o učení a schopnost soustředit se na ně,
- dítě bývá doma smutné či apatické nebo se objevují výkyvy nálad,
- zmínky o možné sebevraždě,
- odmítá svěřit se s tím, co ho trápí,
- dítě žádá o peníze, přičemž udává nevěrohodné důvody (například opakovaně říká, že je ztratilo), případně doma krade peníze,
- dítě nápadně často hlásí ztrátu osobních věcí,
- dítě je neobvykle, nečekaně agresivní k sourozencům nebo jiným dětem, možná projevuje i zlobu vůči rodičům,
- dítě si stěžuje na neurčité bolesti břicha nebo hlavy, možná ráno zvrací, snaží se zůstat doma,
- své zdravotní obtíže může přehánět, případně i simulovat (manipulace s teploměrem apod.),
- dítě se vyhýbá docházce do školy,
- dítě se zdržuje doma více, než mělo ve zvyku.

Prevence šikany:

- snažíme se vytvořit prostředí omezující vznik šikany (prevence),
- snažíme se odhalovat počínající šikanu dříve, než se plně rozvine a vhodnými prostředky zamezit jejímu dalšímu trvání, každý případ vyžaduje specifické řešení,
- podporujeme rozvíjení pozitivních vztahů mezi žáky a důvěry mezi žáky a pedagogy,
- vedeme žáky k sebedůvěře, přiměřenému sebevědomí a odpovědnosti za své jednání,
- jednáme s dětmi jako s partnery, bez výjimky respektovat jejich práva,
- v kritických situacích dát jasně najevo, že toto chování nelze je tolerovat,
- nejsme lhostejní k projevům agresivity,
- informujeme žáky a zákonné zástupce, na koho se obrátit při problémech

Postup učitele při podezření na šikanu

- konfrontuje svá pozorování s kolegy,
- bezodkladně oznamuje svá zjištění vedení školy, konzultuje další postup. Dohodne další vyšetřování, zda jej povede učitel nebo jiná odborná osoba,
- provede šetření a záznam, vyslechne více nezaujatých svědků, důležité věci si zapíše, porovnává, věnuje pozornost nesrovnalostem v časech a místech,
- zkontaktuje zákonného zástupce případné oběti, konzultuje výskyt nepřímých znaků šikany a vytvoří podmínky pro spolupráci,

- vyslechne oběť citlivě, zcela diskrétně, zaručí bezpečí a důvěrnosti informací. Vše zaznamená. Tento pohovor musí provádět osoba, které oběť důvěřuje,
- vyslechne agresory, překvapivě mezi čtyřma očima, znemožní domluvu výpovědí. Je-li pachatelů víc, soustředí se na rozpory ve výpovědích. Vytipuje nejslabší článek, dovede k přiznání či k vzájemnému obviňování,
- iniciuje svolání pedagogické rady, případně výchovné komise (např. vedení školy, učitelé, psycholog z PPP) pro posouzení, zda se jedná o šikanu a jaký je její stupeň závažnosti, navržení dalšího postupu vůči obětem, agresorům i žákům. Potrestání agresorů je individuální a závisí na věku, intenzitě šikany a na tom, zda se jednalo o první případ nebo recidivu,
- individuálně pozve k jednání rodiče agresorů, seznámí se situací, sdělí jim navrhovaná opatření (zdůraznit možnost nápravy) a požádá je o spolupráci. Pokud odmítají, je třeba zvážit oznámení na OPD a Policii ČR. V otázce trestů nepřistupuje na kompromisy,
- informuje zákonné zástupce oběti, seznámí je se situací, domluví se na opatřeních a dalším monitorování